

POSLOVNA ETIKA U FINANSIJAMA I RAČUNOVODSTVU

BUSSINES ETHICS IN FINANCE AND ACCOUNTING

Naila Pekić

SAŽETAK

Finansijski sektor poslovanja obiluje etičkim izazovima. U srži aktivnosti je novac koji je zbog raznih transakcija između pojedinih aktera, krije moguće zloupotrebe i malverzacije. Takođe, finansijski sektor je glavni stub svih privrednih aktivnosti i svaka nepravilnost u ovoj oblasti odslikava se neposredno na stanje ekonomije u zemlji. Stoga je u ovom radu prikazan značaj etičnog postupanja u finansijama, sa osvrtom na računovodstvo i reviziju. Jer, poslovanje bez moralne pozadine nije moguće i ne donosi uspeh na duge stuze. Neetično prezentovanje informacija o prinsonom, imovinskom i finansijskom položaju preduzeća može biti posledica grešaka učinjenih pri knjigovodstvenom obuhvatu ekonomskih promena, kao i pri sastavljanju finansijskih izveštaja.

Ključne reči: Poslovna etika, finansijski sektor, etički kodeks, računovodstvo, revizija

ABSTRACT

The financial sector of business is full of ethical challenges. At the core of the activity is money, which, due to various transactions between individual actors, hides possible abuses and embezzlement. Also, the financial sector is the main pillar of all economic activities and any irregularity in this area directly affects the state of the economy in the country. Therefore, this paper presents the importance of ethical conduct in finance, with reference to accounting and auditing. Because, business without a moral background is not possible and does not bring success in the long run.

Unethical presentation of information on the company's assets, assets and financial position may be the result of errors made in the accounting for economic changes, as well as in the preparation of financial statements.

Keywords: Business ethics, financial sector, ethical codeks, accounting, revision

UVOD

Aktuelni ekonomski, društveni i politički ambijent zahetva od menadžmenta da unese nove dimenzije u poslovanje. Za dugoročni uspeh u poslovanju od presudne je važnosti primena novih koncepata poslovanja koji se temelje na ekonomskoj, etičkoj i inovacijskoj strukturi. Zato, održavanje konstantnog fokusa na poslovnu etiku pomaže preduzeću da izade u susret svojim odgovornostima. Centralno pitanje poslovne etike predstavlja koncept društveno odgovornog poslovanja, a posebno se može naglasiti finansijski momenat poslovanja koji je ključ daljeg uspeha. Preispitivanje ekomske odgovornosti preduzeća i njeno usaglašavanje sa društvenom odgovornošću predstavlja jedan od značajnijih izazova savremenog finansijskog poslovanja.

Finansijska odgovornost nosi sa sobom i društvenu odgovornost koja predstavlja novu paradigmu poslovanja o novom položaju i značaju koje preduzeća imaju u poslovnom okruženju. U tom cilju je neophodno pridržavati se nekih nepisanih ali i pisanih moralnih normi koje su odgovorne za ponašanje pojedinca. Kada su u pitanju nepisana pravila, tu pre svega mislimo na moralne, odnosno etičke norme a pisana pravila su upravo etički kodeks koji se propisuje na globalnom, odnosno

međunarodnom planu.

Unapređenjem društveno odgovornih performansi poboljšavaju se finansijske performanse preduzeća i odnosi saradnje preduzeća i svih zainteresovanih strana. Samim tim obezbeđuje se jačanje kredibiliteta i reputacije preduzeća u poslovnoj i široj društvenoj zajednici. Zato, za preduzeća koja žele da opstanu na tržištu i ostvare uspeh, poslovna etika i društveno odgovorno poslovanje više nisu izbor već imperativ.

Poslovna etika označava etiku koja se javlja i primenjuje u privredi kao i kod svih oblasti i pravnih subjekata koji sistem poslovanja vezuju za rad sa trećim licima. Poslovna etika bazirana je na filozofiji morala i bavi se procenom da li su neki sudovi dobri ili loši, ispravni ili pogrešni, zatim svoj predmet bazira na moralnim obavezama i odgovornosti, kao i pravima i dužnostima. Kao grana primenjene etike bavi se time kako se ovi sudovi sprovode u nekoj konkretnoj oblasti, što je u ovom slučaju oblast ekonomske, odnosno finansijske aktivnosti

POJAM POSLOVNE I PROFESIONALNE ETIKE

Savremena ekonomska i poslovna dinamika sve češće pokreće dilemu o odnosu između poslovanja i etike. Promene koje se dešavaju u današnjem društvu nameću obavezu za usvajanje i poštovanje etičkih pravila ponašanja. Ubrzanim društvenim razvojem, nameće se kao neophodnost i razvoj poslovne etike.

Inteziviranje uloge i značaja poslovne etike nastaje u vreme globalizacije i brzog razvoja tehnologije, kao i sve izraženije ekonomske i ekološke krize. Novija istraživanja u ovoj oblasti pokazuju kako etička pitanja pogledaju ne samo javni i privatni poslovni svet već i neprofitni sektor kao i medije¹. Apostrofira se potreba za reformom neetičkog poslovanja pri čemu će važnu ulogu imati država, poslovni i neprofitni sektor. Oni

¹ Carroll, A. B., Buchholtz, A. (2008): Business & Society – Ethics and Stakeholder Management, (7th ed.), South-Western College Publishing, str. 234

treba zajedničkim snagama uticati na širenje demokratije i slobodne trgovine.

Etika je veoma važna ne samo u poslovanju već i u svakodnevnom životu. Ovo iz razloga što se njome postavljaju temelji na kojima se gradi ljudska civilizacija. Poslovanje ili društvo kome nedostaju etički principi u ponašanju će pre ili kasnije propasti. Profit ne sme biti prioritet sam po sebi, već se poslovanje mora obavljati uz uvažavanje moralnih kriterijuma kako bi se došlo do trajnijih, stabilnijih i značajnijih rezultata. Međutim, svet je prepun primera u poslovanju gde usled nedostatka etike dolazi do brojnih posledica za preduzeće i društvo. Tako se širi erozija poslovnog poverenja kao i ekonomska šteta koja se nanosi na globalnom nivou.

Tržišna pravila otvaraju mnoga aktuelna pitanja koja se tiču etičkog odnosa prema poslovanju. U tom smislu etika ne sme da dozvoli ugrožavanje slobode i prava ljudi.

Zablude o poslovnoj etici, koje su najčešće prisutne u poslovnom svetu, posledica su nedovoljnog poznavanja ovog segmenta poslovanja.

Poslovna etika se neprestano suočava sa novim izazovima. Mnogi će se i danas složiti kako je jedina svrha poslovanja maksimiziranje profita, te da je sasvim dovoljno poštovanje zakonske regulative. Sa ovom tvrdnjom složio se još 1986. godine berzanski špekulant sa Volstrita, Ivan Boeski (*Ivan Boesky*), kada je održao pozdravni govor na ekonomskom fakultetu Univerziteta u Kaliforniji, Berkliju (*University of California, Berkeley*): *I da znate, pohlepa je nešto dobro. Želim da to znate. Mislim da je gramzivost zdrava. Možete biti gramzivi i svejedno imati dobro mišljenje o sebi*².

Poslovna etika je relativno nova naučna disciplina koja je svoju širu aktualizaciju našla poslednjih decenija. Međutim, samo

² McNamara C. (2008): Complete Guide to Ethics Management: An Ethics Toolkit for Managers, <http://www.managementhelp.org/ethics/ethxgde.htm>. Према: Đurid-Kuzmanovid, T. (2009): Nekoliko napomena o poslovnoj etici, korupciji i potkazivanju, u: Škola biznisa, Novi Sad: Visoka poslovna škola strukovnih studija, No. 2, str. 120.

razumevanje poslovne etike nije moguće bez saznanja suštine etike. Etika je skup moralnih pravila – smernica koja u savremenim uslovima sve više dobija na značaju. Moral se određuje kao sistem normi, nepisanih pravila i običaja koji usmeravaju ponašanje ljudi. *Moral predstavlja svojevrsnu procenu ljudskog ponašanja, dela i htjenja kao pozitivnih i poželjnih ili negativnih i nepoželjnih³.*

ETIKA U SVETLU POSLOVNOG PONAŠANJA

Etimološko značenje reči etika izvedeno je od antičkih grčkih reči ἡθικός (ethikos) i ἥθος (ethos) sa značenjem navika, običaj i u osnovi je filozofska kategorija koja se definiše kao skup navika, vladanja nekog čoveka, naroda ili klase. Etika se pretežno zasniva na filozofiji morala, koja istražuje smisao i ciljeve moralnih normi, osnovne kriterijume za moralno vrednovanje, kao i uopše zasnovanost i izvor morala.⁴

Etika proučava ljudsko ponašanje koje je prihvaćeno pod određenim moralnim aspektom. Ona je normativna nauka, a norme odlučuju o specifičnom karakteru etike i tako je razlikuju od drugih nauka. Pod pojmom etika podrazumeva se i skup moralnih pravila koja se postavljaju pred pojedinca ili grupu. Konkretno u ovom slučaju možemo govoriti o pravilima koja se postavljaju za i pred revizore. Poznato je da etika ima velike sličnosti sa moralom te kao takva, smatraju poneki autori, kako je etika filozofija morala jer se etika smatra granom filozofije kojoj je moral predmet izučavanja. Etika može biti definisana kao skup moralnih pravila i vrednosti a iz ovakvog definisanog pojma etike može se zaključiti da potreba za etikom postoji uvek, odnosno da se zahtevi za etikom i etičnim ponašanjem ne mogu postavljati samo u određenim razdobljima ili stepenima razvoja nekog društva. Bez obzira

na shvatanja i gledišta koja se svode na etički relativizam, sasvim je sigurno da etička pravila u društvu oduvek postoje, doduše različita u različitim razdobljima, mestima i okolnostima.

Etika je analiza onoga što ljudsko ponašanje čini dobrim i lošim, ispravnim i neispravnim. Bavi se prosuđivanjem o ispravnosti ili pogrešnosti neke odluke, akcije ili događaja, polazeći od određenih vrednosti kao standarda za takve tvrdnje. Suštinu etike čine vrednosti kojima se opisuju poželjna stanja i ponašanja. Vrednosti se mogu opisati kao smernice koje označavaju poželjno ponašanje, ali one su ujedno i kriterijumi za vrednovanje nečijeg ponašanja u smislu etičnosti ili neetičnosti. Pritom treba voditi računa i o činjenici da osim univerzalnih vrednosti, koje su prihvatljive za svako društvo i kulturu, postoje specifične vrednosti određenog društva ili grupe u tom društvu. Vrednosti koje su specifične za određeno društvo, uz obrazovanje i socijalizaciju, čine temelj za oblikovanje individualnih vrednosti svakog pojedinca koji deluje unutar društva. U uslovima naglašene globalizacije, čini se opravdanim tvrditi da u etično ponašanje treba uključiti vrednosti koje su zajedničke i prihvatljive svim društvima, uvažavajući specifične vrednosti i običaje društva. Koncept vrednosti istovremeno je statičan i dinamičan. To znači da uz neke postojane, trajne vrednosti, postoje i one koje se brže i jednostavnije menjaju. Često nailazimo i na pojam etička dilema, kao problem sa kojima se suočavaju pojedinci ili grupe pojedinaca u društvu. Etička dilema je situacija u kojoj pojedinac mora odlučiti šta je prikladno ponašanje, odnosno mora izabrati između alternativnih akcija, pri čemu pravilan izbor nije apsolutno jasan i utiče na dobro drugih ljudi.

Tu se onda nameću kao sledeći pojam, etički principi, koje u ovom slučaju vezujemo za revizorski kodeks u svetlu finansijskog izveštavanja. Etički principi finansijskog izveštavanja zasnivaju se na izboru osnovnih pozitivnih moralnih ljudskih osobina, znanja koja se vezuju za obavljanje profesije,

---

3 Milijević, M. (2008): Poslovna etika i komuniciranje, Beograd: Univerzitet Singidunum, str. 120.

4 Khalil Al-Jammal, (2015), Ethical leadership: an evaluation of the case of lebanese private school principals through the teachers' lenses

korišćenje toga znanja u objektivnom rasuđivanju i zaključivanju, dokazanom poverenju i, zahtevu za profesionalno ponašanje⁵.

Etično ponašanje u pojedinim profesijama, gde je jedna od njih i revizorski poziv, svoj izbor, opravdanje i karakteristike nalazi u opštoj teoriji o etici. Tu one nalaze nekoliko zajedničkih obeležja koja se odnose na odgovornost prema javnosti, kompleksno znanje, zahtevi profesije i javno poverenje. Osnovna, odnosno bazična struktura etičkog ponašanja podrazumeva odgovornost za ponašanje koje se odnosi na zadovoljenja vlastitih potreba i odgovornosti prema sebi u skladu sa profesionalnim izborom ali i zahteva zakona i propisa društva koja se nameću od spoljašnjih faktora.

Usklađenost profesionalnog ponašanja pojedinaca, njegovih moralnih vrednosti i regulacionih zakonskih propisa je potreba kojom se dokazuje javno poverenje u kvalitet njihovih usluga, tako da korisnici usluga mogu biti bezbrižni. Korisnici finansijskih izveštaja moraju imati poverenje u njihov rad.

SVRHA I INTEGRITET ETIČKOG KODEKSA

Etički kodeks je sveobuhvatna smernica o vrednostima i principima koji treba da vode svakodnevni rad finansijskih službenika. Nezavisnost, ovlašćenja i odgovornosti u poslovima postavljaju se sa visokim etičkim zahtevima svih učesnika u procesu finansijskog rada ili kontrole.

U primeni etičkog kodeksa treba uzeti u obzir etičke propisane zahteve ovlašćenih revizora, uključujući i njihove profesionalne obaveze koje donose i samu svrhu postojanja ovog kodeksa. Etički kodeks treba posmatrati kao neophodnu smernicu za jačanje postavljenih standarda.

---

⁵ Ibrahimagić, S., Kvrgić, M. (2016), Uloga kvaliteta revizije kao alata korporativnog upravljanja, u: Ekonomski izazovi, Godina 6, broj 11, str. 29-47, dostupno na: <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/2217-8821/2017/2217-88211711029I.pdf>,

Etički kodeks je usmeren na individualnog revizora, a sve osobe koje su deo ovog posla treba da budu uključene savesno u svoj rad. Međutim, one ne treba da imaju bilo kakav uticaj na organizacionu strukturu, način poslovanja i primenu zakonskih propisa. Ponašanje revizora treba da bude besprekorno u svim segmentima poslovanja i u svim spoljašnjim ili unutrašnjim delovanjima. Svaka manjkavost u njihovom profesionalnom ponašanju dovodi do nedostatka poverenja u revizorski posao čime se ruši opšti integritet poslovanja.

Usvajanje i primena etičkog kodeksa promoviše poverenje u rad finansijske službe. To je od suštinskog značaja u sagledavanju poverenja i kredibiliteta. U osnovnoj konceptualnoj postavci promoviše: integritet, nezavisnost i objektivnost, tajnosti i nadležnosti.

Zakonodavstvo propisuje a javnost procenjuje, da li su u potpunosti ispoštovani profesionalizam i postavljeni kodeks u svrhu pravičnosti i nepristrasnosti u radu. Etičkim kodeksom se obezbeđuje kredibilitet, koji u svim fazama, od kontrole do izveštaja, treba da pokažu pouzdanost i doslednost u radu. Predviđeni zakonodavni nadzor upravo ima kontrolu poslovanja koja predstavlja osnovni koncept i svrhu postojanja etičkog kodeksa. Integritet je srž vrednosti etičkog kodeksa. U finansijskom poslovanju pojedinci imaju obavezu da se pridržavaju visokih standarda ponašanja (npr poštjenje i otvorenosti) u svom radu i u njihovim odnosima prema klijentima.

Finansijske revizije su osmišljene tako da duboko prođu u evidenciju preduzeća kako bi se osigurala pouzdanost i tačnost u oblastima kao što su računovodstveni sistemi, finansijsko izveštavanje i poštovanje zakona. Revizije se generalno bave kvantitativnim, lako merljivim podacima. Etička pitanja, sa druge strane, češće su kvalitativna ili subjektivna. Brojne tehnike kvalitativnog istraživanja omogućavaju etičku reviziju, ali etička revizija i dalje nužno funkcioniše drugačije od bilo koje vrste finansijske revizije. Razmatranje višestrukih perspektiva

kako bi se steklo razumevanje o predanosti kompanije etici je ključ etičke revizije.

ETIČKI REVIZORSKI KODEKS

Informacije koje se nalaze u finansijskim izveštajima moraju biti precizne, jasne, uproedive i pouzdane. Jer je cilj finansijskog izveštavnja da transakcije budu transparentne, kako bi na jasan način bile prikazane njihove posledice na imovinski i finansijski i prinosni špoložaj preduzeća. Otuda važnost podizanja svesti o etičnom postupanju u računovodstvu i reviziji i u opšte u finansijama, jer smo svedoci sve većeg brtoja skandala kod nas i u svetu u koje su umešane i korporacije i država, kao i revizorske kuće.

Svrha Etičkog kodeksa je da promoviše etičku kulturu u profesiji revizije. Revizija je po svojoj suštini nezavisna, objektivna i konsultantska aktivnost osmišljena da istakne vrednost i poboljša poslovanje organizacije. Pomaže organizaciji da ostvari svoje ciljeve tako što donosi sistematski, disciplinovani pristup za procenu i poboljšanje efikasnosti procesa upravljanja rizikom, kontrole i upravljanja.

Etički kodeks je neophodan i prikladan za profesiju revizije, koja je utemeljena na poverenju a zasniva se na njenoj objektivnoj sigurnosti o upravljanju i kontroli. Etički kodeks uključuje dve osnovne komponente: principe koji su relevantni za profesiju i praksu revizije i pravila ponašanja koja opisuju norme ponašanja koje se očekuju od revizora. Ova pravila pomažu u tumačenju principa u praktičnoj primeni i namenjena su za usmeravanje etičkog ponašanja revizora. Etički kodeks, samo po sebi, predstavlja pozitivan pomak u rešavanju osnovnih pravila ponašanja revizora, ali nije dovoljna mera za rešavanje etičkih problema u globalnom smislu reči kada je individua u pitanju. Tu treba naglasiti da je ličnost revizora, kao i da njegova individualna moralna načela imaju presudnu ulogu u obavljanju profesionalne dužnosti. Neki smatraju kako je literatura o etici brojna ali

često namenjena filozofima, sociologima i akademicima dok menadžmentu, a posebno revizorima nije mnogo od koristi. Naime, potrebno je više praktičnih informacija o upravljanju poslovnom etikom.

Kao jedno od značajnijih načela u reviziji savremenog poslovanja jeste i načelo profesionalne etike. Poštovanje ove poslovne etike ključno je da bi se na kraju postupka revizije dobili istiniti i fer podaci o poslovanju predudzeća. Načelo profesionalne etike zahteva od revizora postupanje koje je usaglašeno sa relevantnim etičkim načelima koje propisuju nadležne institucije preko usvojenog etičkog kodeksa. Sam kodeks se zasniva na internoj i državnoj reviziji odnosno državnih revizora i drugih zaposlenih u državnim institucijama.

U skladu sa Zakonom o reviziji (Sl.glasnik RS br. 62/2013 I 30/2016), u Republici Srbiji primjenjuje se Kodeks profesionalne etike koji je ažuriran u ediciji Komore na temelju IFAC-ove publikacije.

Osnovni cilj nastanka i poštovanja ovog kodeksa jeste da se promoviše etičku kulturu u profesiji revizije koja je neophodna budući da se revizija zasniva na poverenju u objektivnoj oceni upravljanja rizicima, kontrolama i upravljanja uopšte. U ovom Etičkom kodeksu definicija revizije uključuje dve osnovne komponente:⁶ principe relevantne za profesiju i praksi interne revizije i pravila ponašanja koja opisuju norme ponašanja koje se očekuju od internih revizora. Ova pravila predstavljaju vodič za etičko ponašanje revizora i sredstvo pomoću kojih se principi primenjuju u praksi. Osnovna primena kodeksa usaglašena je sa međunarodnim standardima i propisima kako bi njena primena imala širi društveni uticaj i na globalnom planu. Nepoštovanje etičkih zahteva koji su ovde navedeni vodi pokretanju disciplinskog postupka protiv pojedinaca koji obavljaju revizorskiju dužnost. Svaki revizorski kodeks koji se primenjuje,

---

⁶ Etilki kodeks, Ministarstvo finansija Republike Srbije, dostupno na <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/o-ministarstvu/dokumenti/zakoni/10759-2012-10-16-08-52-51?lang=lat>,

bilo da je internog ili državnog karaktera mora se zasnovati na izvesnim principima kao što su: integritet, objektivnost, poverljivost i stručnost.

Kako se kodeks zasniva na etičkim, odnosno moralnim principima i načelima on predviđa i određena pravila ponašanja koja se takođe zasnivaju na predhodnim principima. Tu se pre svega misli na to da se posao mora obavljati savesno i odgovorno, a da takođe treba da bude u skladu sa zakonima i propisima države. Pri tom, svojim ponašanjem ne sme da ugrozi ugled profesije i učestvuje u nedozvoljenim i pristrasnim radnjama koje ugrožavaju revizorskiju ocenu. Posebno treba voditi računa da ne postoji neki sukob interesa koji su predmet revizije. Svakako, jedna od bitnih stavki je i zaštita podataka prikupljenih na terenu i čuvanje od bilo kakve neovlašćene upotrebe svakog dostupnog dokumenta. Svaki revizor mora da ima adekvatnu obrazovnu stručnost, gde svoje znanje i veštine obogaćuje kroz stečeno iskustvo, a u skladu sa standardima i metodologijama revizije koje je utvrdila Centralna jedinica u okviru Ministarstva finansija.

IFAC KODEKS PROFESIONALNE ETIKE ZA RAČUNOVOĐE

U današnjim uslovima ekonomske krize etičko ponašanje revizora sve češće dolazi u iskušenja. Slučajevi podmićivanja revizora i brojne afere koje izlaze pred javnost dokaz su neetičnog ponašanja u revizijskoj struci. Da bi se uredilo etičko ponašanje revizijskih društava Odbor za međunarodne standarde etike za računovođe (IESBA)⁷ koji se nalazi u okviru Međunarodne federacije računovođa (IFAC)⁸ donosi Kodeks profesionalne etike za računovođe.

IFAC (Međunarodna federacija računovođa) je organizacija koja je osnovana 1977. godine

⁷ International Ethics Standards Board for Accountants, <https://www.ethicsboard.org/>,

⁸ The International Federation of Accountants, <https://www.ifac.org/>,

sa ciljem da ojača računovodstvenu profesiju širom sveta u svrhu javnog interesa. Ona doprinosi razvoju jakih svetskih ekonomija promovišući privrženost profesionalnih standarda i ujednačavanjem tih standarda na međunarodnoj sceni. Ovaj Kodeks se sastoji iz tri dela, i to:

Deo A - definiše temeljna načela profesionalne etike za profesionalne računovođe, gde pruža konceptualni okvir koji će profesionalne računovođe primeniti kako bi prepoznali potencijalne pretnje rušenja načela, ocenili važnost i opasnost tih pretnji a u skladu sa tim primenili i mere zaštite kako bi uklonili takve pretnje.

Delovi B i C - opisuju kako se konceptualni okvir primenjuje u određenim situacijama. Oni sadrže primere mera zaštite koji su primereni za suočavanje sa pretnjama i rušenjima osnovnih načela. Oni takođe, opisuju situacije gde mere zaštite nisu dostupne za suočavanje sa pretnjama te iz toga proizlaze okolnosti ili odnosi koji stvaraju pretnje koje treba izbegavati. Deo B primenljiv je za profesionalne računovođe u javnoj praksi. Deo C primenljiv je za profesionalne računovođe u privredi. Profesionalne računovođe u javnoj praksi mogu ustanoviti da deo C može biti relevantan za njih u određenim okolnostima⁹.

ELEMENTI FINANSIJSKE NEETIČNOSTI POSLOVANJA

Poslovna etika posebno treba da dođe do izražaja u finansijama zato što se etika ovde pojavljuje kao aktivan učesnik finansijskih tržišta, pri čemu želi da zadovolji svoje interes, što dovodi do direktnih sukoba profita i etičkih načela. Neophodna su zakonska ograničenja koja se aktivno sprovode, prema kojima se krivci primereno kažnjavaju, gde etičke norme dopunjaju zakone, ali služe i kao opravdanje za njihovo donošenje.

Da bi se stekla dobit, biznis proizvodi dobra ili pruža usluge, ili se bavi kupovinom i

⁹ KOP, Komora ovlašćenih revizora, <https://www.kor.rs/>

prodajom. Pri tom, mnogi ljudi koji se bave biznisom ne mare za etiku. To ne znači, međutim, da su oni neetični ili nemoralni. Pre bi se reklo da su amoralni, u tom smislu što smatraju da su etički obziri u biznisu neprikladni. Po njima, biznis je biznis, oni se opiru moralisanju. Oni iskreno osećaju da se od biznisa ne očekuje da se bavi etikom. Čak i kada njihova firma postupa u skladu sa načelom etičnosti, retko se time hvale u moralnom smislu. Tako je nastao mit o amoralnom biznisu. Prema tom mitu poslovni ljudi postupaju neetično ne zato što žude da nanesu nekom zlo, već prosto zato što žele da ostvare profit¹⁰, pri tom zanemarujući neke od posledica svog delovanja.

Danas postoje brojeni primeri neetičkog finansijskog poslovanja koje se može naći u različitim sferama poslovanja a mogu se svrstati u nekoliko ključnih principa kršenja poslovne finansijske etike. To su na primer problemi sa sivom ekonomijom, "pranje" novca ili of-šor biznis.

Siva i crna ekonomija jednim imenom se nazivaju kriminalna ekonomija, iza koje stoje kriminalne organizacije koje su u svetu poznate kao mafija. Reč je o mračnim poslovima kao što su: trgovina drogom, oružjem, nuklearnim otpadom, belim robljem, ljudskim organima, poslovi sa naručenim ubistvima, ucenama, reketom, ilegalnom organizacijom igara na sreću, falsifikovanjem novca i sl. Povezanost biznisa sa sivom i crnom ekonomijom otvara pitanje odnosa biznisa i morala. Moral je izraz koji se koristi za označavanje onih postupaka i delatnosti čija je ispravnost ili pogrešnost od značaja; pravila koja vladaju tim delatnostima; i vrednosti koje te delatnosti i postupci usađuju, neguju i primenjuju¹¹.

I pored zahteva za moralnim ponašanjem u modernom biznisu na delu je, na žalost, nemoralno odnosno amoralno ponašanje pojedinaca ili grupa. Najbolji primer tog i

takovog ponašanja je "pranje" novca, kao i of-šor biznis. „Pranje“ novca je proces kojim se „prljavi“ novac kao prihod od kriminala pomera kroz finansijski sistem na način kojim se prikriva njegovo pravo poreklo, a na kraju se pojavljuje kao da potiče iz legalnih izvora. U takvu vrstu finansijskih malverzacija često je uključeno više pojedinaca koji deluju organizovano. U tom nezakonitom i nelegalnom poslu „peraći“ novca nastoje da uključe što je moguće više slojeva – institucija i pojedinaca: banke i osiguravajuće kuće, finansijske posrednike, advokate, računovođe, poreske konsultante, aukcionare, trgovačke putnike i sl. Ipak, ključnu ulogu u toku „pranja“ novca imaju komercijalne banke, što ne znači da je uloga ostalih finansijskih i nefinansijskih institucija zanemarljiva.

U okviru savremenog biznisa danas se sve više govori o offshor¹² (of-šor) biznisu kao obliku nerezidentnog poslovanja. Prema objektu poslovanja of-šor kompanije mogu biti: trgovačke, banke, osiguravajuća društva, brodarske kompanije. Danas gotovo da nema međunarodne kompanije koja aktivno ne koristi of-šor mogućnosti za svoje poslovanje. Objekt poslovanja of-šor kompanija je po pravilu sve osim domaćeg tržišta. Ovo je posledica činjenice što of-šor kompanije ili plaćaju simboličan ili nikakav porez na profit i uživaju druge brojne poslovne olakšice, pa bi njihovo poslovanje na lokalnom tržištu neminovno istaklo njihovu konkurentnost u odnosu na domaću (tačnije rezidentnu) privredu i potiskivanje ili čak i bankrotstvo domaćih privrednih subjekata suočenih sa ovom nelojalnom konkurencijom.

Ovo su svakako neki od primera poslovnih subjekata koji svoje finansijsko poslovanje obavljaju na jedan moralno neprihvatljiv način. Veza biznisa i morala ide čak i dublje.

---

12 Termin offshore u bukvalnom prevodu sa engleskog znači vanobalan, tj. van one teritorije u kojoj je takva kompanija registrovana. Ta eksteritorijalnost ogleda se u dva ključna elementa: (1) subjektu – vlasnik kompanije mora biti strano fizičko ili pravno lice; (2) objektu – ovim kompanijama se dozvoljava samo međusobno poslovanje ili poslovanje sa kompanijama iz trećih zemalja.

---

10 Muratović, E. Di Džordžov etički realizam I poslovna etika, u: Matica crnogorska, br. 69, proljeće 2017., str. 459-508

11 Džordž R. (2003), Poslovna etika, „Filip Višnjić“, Beograd, str. 31

Biznis, poput većine drugih društvenih delatnosti, prepostavlja postojanje moralne pozadine, i bez nje bi bio nemoguć. Ako bi živeli u poslovnom svetu bez morala, takav svet bi bio nepodnošljiv. Shodno tome, tvrdnja da se biznis i moral ne mešaju, ne može da se održi. Cilj poslovne etike nije promena bilo čijih moralnih ubeđenja, već oslanjanje na njih.

Svrha poslovne etike danas se ogleda ne samo u podučavanju moralnom razmišljanju i obrazlaganju moralnih dokaza i zaključaka, kao potpore moralnim postupcima, već bi trebalo i da podstiče na razmišljanje ne samo ljudi u biznisu i zakonodavstvu već i ljudi uopšte – kada se radi o promenama koje su neophodne da bi se promovisala i unapređivala moralnost.

Nemoralno ponašanje postaje svakodnevna pojava sa kojom se suočavamo. Poruka poslovne etike se bazira na tome da uviđamo šta je potrebno menjati i poboljšavati, što bi dovelo do veće pravednosti i poštenja i što će motivisati ljudi da njihova delatnost i postupanje budu u korist drugim ljudima. Moralno društvo je proizvod zajedničkih nastojanja i može se ostvariti samo zajedničkim snagama.

ETIČKI IZAZOVI ZA REVIZORE

U konkurenčkom okruženju, svakoj revizorskoj kući je cilj da ima dugorčne odnose sa klijentima. Jer, od uspešne saradnje sa klijentima zavisí stabilnost finansijskih priliva za revizorskiju kuću i pozicija revizorske kuće kao i samog revizora. Izveštaji pokazuju da prevatre počinju sa malim prepravkama klijentovog izveštaja. Takođe, veom ja važna objektivnost, kao i poverljivost podataka. Pitanja od ključnog značaja se odnose i na rešavanje etičkih sukoba, na pravednost i pravičnost u računovodstvenim procesima. U nastavku objašnjavamo neke od njih.

INTEGRITET I OBJEKTIVNOST

Integritet uključuje ne samo poštenje, već i fer odnos i istinitost. Princip objektivnosti nameće obavezu svim profesionalnim računovođama da budu objektivni, intelektualno pošteni i da nemaju sukob interesa.

Profesionalne računovođe se u pružanju usluga pojavljuju u raznim ulogama i dužni su da iskažu svoju objektivnost u promenljivim okolnostima. Profesionalne računovođe u javnoj praksi preuzimaju odgovornost za uvjeravanja, a pružaju i savetodavne usluge u vezi sa porezima i menadžmentom. Druge profesionalne računovođe sastavljaju računovodstvene izveštaje po nalogu drugih, pružaju usluge interne revizije i obavljaju poslove finansijskih menadžera iz oblasti privrede, trgovine, javnog sektora i obrazovanja. Oni takođe obrazuju i obučavaju one koji nastoje da budu primljeni u profesiju. Bez obzira na vrstu usluga koje vrše ili ulogu u kojoj se nalaze, profesionalne računovođe treba da štite integritet svojih profesionalnih usluga, održavaju objektivnost i izbjegavaju da njihovo prosuđivanje bude pod uticajem drugih.

U izboru situacija ili prakse gdje naročito treba voditi računa o zahtjevima etike koji se odnose na objektivnost, odgovarajuću pažnju treba posvetiti sljedećim faktorima:

1. Profesionalne računovođe se mogu naći u situaciji u kojoj će se na njih vršiti pritisak. Ti pritisci mogu da imaju štetan uticaj na njihovu objektivnost.
2. Nije moguće definisati i propisati sve situacije u kojima mogu da se jave pritisci. Prilikom uspostavljanja standarda za identifikovanje odnosa za koje postoji vjerovatnoća da mogu ili koji izgledno mogu da štetno utiču na objektivnost profesionalnog računovođe, treba da prevlada razumnost.
3. Treba izbjegavati odnose koji dozvoljavaju predrasude, pristrasnosti ili uticaje drugih, a koji mogu da nadjačaju objektivnost.

4. Profesionalne računovođe imaju obavezu da obezbjede da se osoblje koje je angažovano na pružanju profesionalnih usluga pridržava principa objektivnosti.
5. Profesionalni računovođa ne treba da prima niti da nudi poklone ili gostoprимstvo za koje se razumno može vjerovati da mogu imati značajno negativan uticaj na njegovo profesionalno rasuđivanje ili rasuđivanje onih sa kojima posluje. Ono što predstavlja suvišan poklon ili ponudu gostoprимstva razlikuje se od zemlje do zemlje, tako da profesionalni računovođa treba da izbegava okolnosti koje mogu da dovedu u sumnju njegov profesionalni stav.¹³

RJEŠAVANJE ETIČKIH SUKOBA

Profesionalne računovođe često mogu da se nađu u situacijama koje dovode do sukoba interesa. Ti sukobi mogu da nastanu iz mnogih razloga, počev od relativno trivijalne dileme do ekstremnog slučaja zloupotrebe ili drugih nezakonitih aktivnosti. Nije moguće sačiniti sveobuhvatnu listu mogućih slučajeva u kojima mogu da se javе sukobi interesa. Profesionalni računovođa mora da bude stalno svjestan toga i oprezan u vezi sa činiocima koji dovode do sukoba interesa. Treba napomenuti da poštena razlika u mišljenju između profesionalnog računovođe i druge strane nije sama po sebi etičko pitanje. Međutim, strane koje su u pitanju treba kod svakog od slučajeva da ispitaju činjenice i okolnosti.

Poznato je, međutim, da mogu da se javе određene okolnosti pod kojima su odgovornosti profesionalnog računovođe, na ovaj ili onaj način, u sukobu sa internim ili eksternim zahtjevima. Otuda:

1. Može postojati opasnost da neki uticajan rukovodilac, menadžer, direktor ili partner vrši određeni pritisak; ili da porodični ili lični odnosi uslovljavaju

pritiske na njih. U svakom slučaju, treba obeshrabriti odnose ili interes koji mogu negativno da utiču na integritet profesionalnog računovođe ili da štete i ugrožavaju taj integritet.

2. Neko može da zahtjeva od profesionalnog računovođe da djeluje suprotno od zahtjeva tehničkih i/ili profesionalnih standarda.
3. Može se javiti slučaj gdje profesionalni računovođa ima podijeljenu odanost prema svom pretpostavljenom rukovodiocu i prema zahtjevima profesionalnih standarda ponašanja.
4. Sukobi mogu da nastanu kada se objavi informacija koja navodi na pogrešne zaključke, koja može da donese neke prednosti poslodavcu ili klijentu, a čije objavlјivanje može, ali ne mora, da donese neke koristi profesionalnom računovodi.
5. Primjenom standarda etičkog ponašanja, profesionalni računovođa može da nađe na probleme prilikom utvrđivanja neetičkog ponašanja ili rješavanja etičkog konflikta. Kada nađu na značajna etička pitanja, profesionalne računovođe treba da se drže ustanovljene politike poslodavca u vezi sa rješavanjem takvih sukoba. Ukoliko ta politika ne razrješava etički sukob, treba razmotriti sljedeće:
  - Analiza problema u vezi sa sukobom s neposrednim rukovodiocem. Ako neposredni rukovodilac ne može da riješi problem, a profesionalni računovođa odluci da se obrati višem rukovodiocu, o toj odluci treba da obavjesti neposrednog rukovodioca. Ako se pokaže da je taj viši rukovodilac povezan s problemom sukoba, profesionalni računovođa treba o tom problemu da obavesti sljedeći viši nivo rukovodstva. Kada je neposredni rukovodilac glavni izvršni organ (ili ekvivalent tog organa), sledeći viši nivo koji treba da razmatra problem mogu da budu izvršni komitet, odbor direktora, neizvršni direktori, povjerenici,

---

¹³ Međunarodni standardi i saopštenja revizije uveravanja i etike, International Federation of Accountants 545 Fifth Avenue, 14th Floor New York 10017 USA, 2005.

- izvršni komitet partnera ili akcionari.
- Traženje povjerljive konsultacije i savjetovanja sa nezavisnim savjetodavcem ili relevantnom profesionalnom računovodstvenom organizacijom radi pribavljanja tumačenja u vezi sa mogućim akcijama koje treba preduzeti.
  - Ako etički sukob postoji i nakon što su iscrpljeni svi nivoi internog razmatranja, profesionalni računovođa može da dođe u situaciju da nema druge mogućnosti za rješavanje značajnih problema (na primjer kada je u pitanju kriminalna radnja), već da napusti poslodavca i da o razlozima podnese pisano informaciju odgovarajućem predstavniku tog poslodavca.¹⁴

U nekim zemljama lokalni zakoni, regulativa ili profesionalni standardi mogu obavezivati da se o određenim ozbiljnim problemima podnese izvještaj eksternom organu, odnosno vlastima nadležnim za sprovođenje zakona ili za nadzor nad zakonitošću.

Svaki profesionalni računovođa na visokom položaju treba da nastoji da, u okviru organizacije koja je njegov poslodavac, obezbjedi uspostavljanje politike za rješavanje konflikata.

Od organizacija članica se zahtjeva da obezbijede savjete i konsultacije onim svojim članovima koji nailaze na etičke konflikte.

PROFESIONALNA OSPOSOBLJENOST

Profesionalni računovođa treba da se uzdržava od prihvatanja obaveza izvršenja profesionalnih usluga za koje nije osposobljen.

Profesionalna osposobljenost može da se podijeli u dvije posebne faze:

1. Sticanje profesionalne osposobljenosti zahtjeva prvo bitno visok standard opštег

obrazovanja i nakon toga posebno obrazovanje, obuku i polaganje ispita iz predmeta koji su značajni za profesiju i, bez obzira na to da li je propisano ili ne, određeno radno iskustvo. To treba da bude uobičajen postupak za formiranje profesionalnog računovođe;

2. Održavanje profesionalne osposobljenosti:
  - održavanje profesionalne osposobljenosti zahtjeva stalno praćenje razvoja u oblasti računovodstvene profesije, uključujući bitna domaća i strana saopštenja o računovodstvenoj, revizorskoj i drugoj relevantnoj regulativi i zahtjevima koje nameće zakonski propisi;
  - profesionalni računovođa treba da usvoji program koji je sastavljen tako da obezbjeđuje kontrolu kvaliteta prilikom obavljanja profesionalnih usluga i koji je usaglašen sa odgovarajućim nacionalnim i međunarodnim saopštenjima.¹⁵

POVJERLJIVOST

Profesionalne računovođe imaju obavezu da poštju povjerljivost informacija o poslovanju klijenta ili poslodavca, do kojih dođu u toku obavljanja profesionalnih usluga. Obaveza u vezi s povjerljivošću se nastavlja čak i poslije prestanka poslovnih veza između profesionalnog računovođe i klijenta ili poslodavca.

Profesionalni računovođa mora stalno da vodi računa o povjerljivosti, osim kada dobije posebno odobrenje da određene informacije objelodani ili kada postoji zakonska ili profesionalna obaveza za njihovo objelodanjivanje. Profesionalne računovođe imaju obavezu da obezbijede da osoblje koje kontrolišu i lica od kojih dobijaju savjet i pomoć poštju princip

---

¹⁴ Međunarodni standardi i saopštenja revizije uveravanja i etike, International Federation of Accountants 545 Fifth Avenue, 14th Floor New York 10017 USA, 2005.

¹⁵ Međunarodni standardi i saopštenja revizije uveravanja i etike, International Federation of Accountants 545 Fifth Avenue, 14th Floor New York 10017 USA, 2005.

povjerljivosti. Povjerljivost nije samo pitanje objavljivanja informacija. Ona takođe obavezuje profesionalnog računovođu koji prilikom obavljanja profesionalnih usluga pribavlja informacije, da te informacije ne koristi, niti da izgleda kao da ih koristi, za sticanje sopstvenih prednosti ili prednosti za treća lica.

Profesionalni računovođa ima pristup velikom broju povjerljivih informacija o poslovima klijenta ili poslodavca, koje se inače ne objelodanjuju široj javnosti. Prema tome, u profesionalnog računovođe treba imati povjerenje da neće neovlašćeno objelodaniti informacije drugim licima. Ove se ne odnosi na objelodanjivanje onih informacija koje su vezane za redovno obavljanje dužnosti profesionalnog računovođe u skladu sa standardima profesije.

U interesu je i šire javnosti i profesije da standardi profesije koji se odnose na povjerljivost budu definisani i da postoje smernice o prirodi i obimu obaveza u vezi sa povjerljivošću, kao i o okolnostima pod kojima će objelodanjivanje informacija stečenih u toku pružanja profesionalnih usluga biti dozvoljeno ili obavezno.

Treba, međutim, imati u vidu da je povjerljivost informacija sastavni dio zakonskih propisa i običaja i da će zbog toga detaljni etički zahtjevi u tom pogledu zavisiti od zakona zemlje iz koje potiče učlanjena organizacija.

Pitanja koja treba razmatrati prilikom utvrđivanja obima do koga se povjerljive informacije mogu objelodaniti izneta su u sljedećim primjerima:

1. Kada je dobijeno ovlašćenje za objelodanjivanje. Kada klijent ili poslodavac daju ovlašćenje za objelodanjivanje informacija treba razmotriti interes svih onih strana, uključujući i treće strane, čiji interesi mogu da budu ugroženi.
2. Kada je objelodanjivanje obavezno po zakonu. Primjeri gdje zakon obavezuje profesionalnog računovođu da objelodani povjerljive informacije su:
  - izrada dokumenta ili svjedočenje u

- toku sudske parnice; i
  - objelodanjivanje otkrivenih slučajeva kršenja zakona nadležnim vlastima.
3. Kada postoji profesionalna dužnost ili pravo za objelodanjivanje

Iskustva pokazuju da revizorska neetičnost počinje sa malim prepravkama klijentovih izveštaja. Vremenom se te greške gomilaju, i revizoru je lakše da nastavi sa takvim načinom rada, nego da prizna grešku. Upravo su krupni korporativni skandali nastali na ovaj način i zbog takvih situacija, neophodno ukloniti situaciju u kojoj je revizoru u interesu da svojim izveštajem zadovolji klijenta. Iako su revizori nezavisni i to predstavlja uslov obavljanja ove profesije, u praksi je ta neizvesnost dovedena u pitanje zato što revizore plaćaju klijenti. Upravo zbog toga klijenti zahtevaju izveštaje u skladu sa njihovim interesima, ali revizor može to da odbije i da izgubi klijenta, ili, pak, da napravi ugovor o radu sa naznačenim fiksnim periodom u kojem ga klijent ne može otpustiti i sl.

Etički kodeks predstavlja skup pravila, odnosno skup normi moralnog karaktera koji reguliše ponašanje pripadnika određene profesije. Profesionalne računovođe danas pružaju veliki broj različitih usluga što podrazumijeva visoku odgovornost profesije prema javnosti i što je u krajnjoj liniji dovelo do stvaranja etičkog kodeksa.

Bez obzira na sve izloženo, trebamo biti svjesni činjenice da profesionalna etika zahtijeva da se računovođe u cijelosti posvete svom djelovanju i da su dužni pobrinuti se za stalno povećavanje kvaliteta rukovođenja i računovodstvenog izvještavanja. Istovremeno moramo biti svjesni da etiku ni na kojem području ne mogu nadomjestiti zakoni i tržište. Treba znati da profesionalni kodeks sadrži samo ograničena rješenja na području etike. Ciljevi računovodstvene profesije prema Kodeksu su: rad po najvišim standardima, postizanje najviših nivoa učinka i načelno zadovoljenje zahtjeva javnog interesa. Time se zadovoljavaju četiri osnovne potrebe

(povjerenje, profesionalizam, kvalitet usluga, sigurnost). Osim prethodno navedenih etičkih principa koji se primjenjuju kod nas takođe se primjenjuju i drugi etički principi. Tehički standardi gdje računovođe trebaju da pružaju usluge u skladu sa važećim tehničkim i profesionalnim standardima, profesionalne sposobnosti i dužine pažnje gdje računovođe treba da pruže usluge sa dužom pažnjom, kompetentnošću, marljivošću, imaju obavezu da održavaju profesionalno znanje i sposobnost na potrebnom nivou.

Profesionalni računovođa u javnoj praksi ne treba se angažovati ni na jednom poslu ili aktivnosti koje štetno utiču, ili mogu štetno uticati na integritet, objektivnost ili dobru reputaciju profesije, i iz čega će proizići njihova nekompatibilnost u pružanju profesionalnih usluga.

Kako je u razradi teme rečeno, računovođe dužni poštivati pravna, poslovno-etička i druga pravila koja im omogućavaju stručnost. Računovođa je dužan neprekidno se obrazovati i pratiti razvoj struke, jer mu to omogućava kvalitetno izvršavanje računovodstvenih usluga. Pri tome je šef računovodstva dužan poštovati načela profesionalne etike i znati kako se na odgovarajući način mora ponašati u slučajevima postojanja različitih pritisaka i drugih etičkih dilema. Svakom pojedincu zaposlenom u računovodstvu etika nalaže obvezu poštivanja općih opredjeljenja i principa etičnog ponašanja. Ti principi su: utvrđivanje štetnih posljedica koje mogu nastupiti na osnovi njegovih odluka; utvrđivanje svih prednosti i troškova koje sudionici mogu pretrpjeti zbog njegovih odluka; istraživanje svih značajnih i moralnih očekivanja koja su povezana s njegovom odlukom; stalno praćenje etičkih dilema s kojima se susreću donosioci profesionalnih odluka; usmjeravanje svojega djelovanja tako da ono odgovara želji da drugi na isti način djeluju prema njemu; osiguravanje da njegove djelatnosti pod posebnim uvjetima budu uskladene s pravilima ponašanja; uređivanje svoje djelatnosti tako da je kao pravilno

može ocijeniti svaka nezainteresirana grupa profesionalaca njegovog ranga profesionalna etika; i provjeravanje bi li se dobro osjećao ako bi bilo potrebno da svoje ponašanje obrazlaži pred televizijskim kamerama.

ZAKLJUČAK

Na globalnom planu sve češće se pokreće dilema o odnosu između poslovanja i etike. Pitanje ispravnosti poslovnog ponašanja dobija novo značenje i važnost. Nakon moralnih i finansijskih skandala mnogih preduzeća, intezivira se značaj poslovne etike i koncepta društveno odgovornog poslovanja. U potrazi za principima kojima bi se trebalo rukovoditi javljaju se novi problemi i postavljaju se nova etička pitanja. Odgovorno poslovanje može se reći, predstavlja relativno novu menadžment disciplinu koja može omogućiti uvođenje promena u organizaciji rada i poslovanja u cilju postizanja optimalnih rezultata. Iako su neki oblici odgovornog poslovanja bez nekog dubljeg značaja i efekata na ekonomiju preduzeća, menadžment uspešnih preduzeća shvatio je da se potenciranjem etičkog poslovnog ponašanja mogu eliminisati potencijalni negativni uticaji na preduzeće i okruženje. Brojna istraživanja su pokazala kako se etičkim ponašanjem povećava efikasnost i produktivnost i omogućava rast i razvoj preduzeća. S druge strane, neetičko ponašanje može koštati preduzeća velike sume novca.

Postojanje etičkog kodeksa u preduzeću nije garancija uspeha u poslovanju ali je korak dalje u realizaciji poslovne etike. Ovo iz razloga što su efekti primene poslovne etike uslovljeni sociološkim, tehnološkim, političkim i ekonomskim faktorima okruženja, kao i karakteristikama samog preduzeća, njegovog menadžmenta i kadrovske strukture. Koliko će preduzeće da posluje u skladu sa etičkim pravilima ponašanja zavisi od njegovog strategijskog moralnog usmerenja. S tim u vezi, potrebno je što više govoriti o poslovnoj etici i njenom značaju kao i etičkim problemima sa kojima

se sva preduzeća suočavaju. Posebno je značajna činjenica da se etičnost poslovanja treba dosledno pridržavati finansijski menadžment jer način njegovog poslovanja može da utiče na ostvarenje strateških ciljeva preduzeća.

Unapređenjem etičkog i moralno odgovornog ponašanja u sistemu finansijskog poslovanja, stiče se pozitivna reputacija na tržištu i povećava se ukupna vrednost preduzeća. Posmatrano na duži rok, takvim ponašanjem ostvaruju se pozitivne finansijske performanse preduzeća.

LITERATURA

- [1] Kapić, J., (2008.) Računovodstvo, Ekonomski fakultet u Sarajevu, Sarajevo
- [2] Hunjet A., Kozina G., (2014.), Osnove poduzetništva, Varaždin, Sveučilište Sjever
- [3] Carroll, A. B., Buchholtz, A. (2008): Business & Society – Ethics and Stakeholder Management, (7th ed.), South-Western College Publishing
- [4] Džordž R. (2003), Poslovna etika, „Filip Višnjić”, Beograd
- [5] Đurid-Kuzmanovid, T. (2009): Nekoliko napomena o poslovnoj etici, korupciji i potkazivanju, u: Škola biznisa, Novi Sad: Visoka poslovna škola strukovnih studija, No. 2
- [6] Etilki kodeks, Ministarstvo finansija Republike Srbije, dostupno na <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/o-ministarstvu/dokumenti/zakoni/10759-2012-10-16-08-52-51?lang=lat>, <https://www.ethicsboard.org/>
- [7] International Ethics Standards Board for Accountants,
- [8] Johnson B., Ridley C., (2008.), The elements of Ethics for Professionals, New York, Palgrave Macmillan
- [9] Khalil Al-Jammal, (2015), Ethical leadership: an evaluation of the case of lebanese private school principals through the teachers' lenses, dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/287996436_ETHICAL LEADERSHIP_ AN EVALUATION_OF_THE_CASE_OF_ LEBANESE_PRIVATE_SCHOOL_PRINCIPALS_THROUGH_THE_TEACHERS'_LENSES
- [10] KOP, Komora ovlašćenih revizora, <https://www.kor.rs/>
- [11] Malinić, S., (2007.), Osnove računovodstva, Beograd, Fakultet za trgovinu i bankarstvo
- [12] McNamara C. (2008): Complete Guide to Ethics Management: An Ethics Toolkit for Managers, <http://www.managementhelp.org/ethics/ethxgde.htm>
- [13] Milijević, M. (2008): Poslovna etika i komuniciranje, Beograd: Univerzitet Singidunum
- [14] Panza Christopher, Potthast A., (2010.), Ethics for Dummies, Indianapolis, Wiley Publishing
- [15] The International Federation of Accountants, <https://www.ifac.org/>